

16 januari 1945: De aanslag op Hantsje Zijlstra.

Onderstaand verhaal van Kerst Huisman is overgenomen uit zijn boek: *'Mysteries in Friesland. Waargebeurde misdaden en onverklaarbare gebeurtenissen'*. (2006 A.W Bruna Uitgevers B.V., Utrecht. ISBN 90 229 9199 7)

In de gebeurtenissen van het laatste oorlogsjaar zijn een aantal onopgehelderde liquidaties die door Huisman in dit boek wordt beschreven. Hieronder een fragment uit het verhaal: *'De nymfomane Jodin uit Sneek. (pag. 79)*

.....Er is misschien aanleiding voor die gedachte. De KP in Scharnegoutum - want de liquidatie viel naar alle waarschijnlijkheid onder de verantwoordelijkheid van deze knokploeg - was in het verzet in Friesland een organisatie met nogal eigen normen.

Volgens Pieter Wijbenga, de chroniqueur van het Friese verzet, liet de ethiek, die elders volgens hem op hoog peil stond, bij deze ploeg veel te wensen over.

Dat was eigenlijk vooral te wijten aan de leider van de KP Scharnegoutum, Gerardus Adrianus Reeskamp.

Wijbenga noemde hem 'een man met de moed en de mentaliteit van een gangster'.

De in 1898 geboren Reeskamp, die in het verzet de schuilnamen 'Harry', 'Rienstrà en 'Wiersmà gebruikte, was afkomstig uit Naarden, waar hij apothekersassistent was geweest. Hij sloot zich in 1940 aan bij een verzetsgroep in het Gooi onder leiding van Theo Dobbe, die door het Nederlandse leger ingeleverde wapens en munitie uit de oude forten rond Naarden roofde. De groep werd opgerold, maar Reeskamp ontsnapte.

Hij dook onder bij Sneek. Dobbe was eveneens ontsnapt en kwam ook in Sneek terecht. Tussen hem en Reeskamp wilde het niet meer boteren. Dobbe en ook vele anderen werden kopschuw vanwege de opschepperij en het riskante gedrag van Reeskamp. Toen de Friese verzetsbeweging inlichtingen over hem inwon, bleek dat hij voor de oorlog was veroordeeld wegens oplichting. Hij kreeg vanaf dat moment geen financiële steun meer. Toen besloot hij op eigen houtje het distributiekantoor in Wommels te overvallen. Dat gebeurde op 23 oktober 1942, maar enkele weken later werden hij en zijn helper door de politie aangehouden. Reeskamp wist opnieuw te ontsnappen, en verdween voor maanden uit het zicht.

Volgens de geruchten in Friesland zou een deel van de buit op zijn gegaan aan 'wijntje en trijntje'. In de loop van 1943 keerde hij terug in Scharnegoutum, waar hij weer in de KP werd opgenomen.

Volgens Wijbenga waren het zijn moed en dierstheid die veel indruk maakten, waardoor hij ook volgelingen kreeg. Ook De Jong heeft in het zevende deel van zijn grote werk over de bezettingstijd het in een eerder deel neergeschreven negatieve oordeel over Reeskamp positief bijgesteld. Hij was in elk geval in het laatste oorlogsjaar actief betrokken bij enkele

spectaculaire overvallen: op politiebureaus en op 8 december 1944 op het Huis van Bewaring in Leeuwarden, waar het de verzetsbeweging lukte tientallen ten dode opgeschreven illegalen uit Duitse handen te redden.

Maar hij deed meer. In november 1944 drong Reeskamp samen met een van zijn adjudanten in het verzet, Jantinus Pieters, binnen bij boer IJ. Terwisga van Scheltinga bij Raerd. Hij beroofde de boer en zijn vrouw van duizend gulden.

Op dinsdag 16 januari 1945 werd de veehandelaar, boer en slager **Hantsje Zijlstra** uit Wolsum op klaarlichte dag op weg naar huis door twee mannen neergeschoten en beroofd. Ze lieten hem zwaargewond achter en fietsten terug in de richting van Sneek. Zijlstra werd naar het ziekenhuis in Sneek gebracht, waar hij enige dagen later overleed. Het heeft de rijksrecherche na de bevrijding nog heel wat moeite gekost om de daders en hun opdrachtgever te achterhalen. De beide daders bleken twee leden van de KP Scharnegoutum te zijn: Jan Bosga en Jantinus Pieters. Hun leider Reeskamp had opdracht gegeven geweld tegen Zijlstra te gebruiken en hem te beroven.

Zijlstra was bepaald niet pro-Duits. Hij hield in zijn huis enkele Joodse kinderen verborgen en een van zijn dochters deed koerierswerk voor de illegaliteit. Hij leverde het ziekenhuis in Sneek gratis vlees maar verkocht met veel winst vlees aan de Duitsers. Waarom moest nou juist hij drie maanden voor de bevrijding van Friesland worden aangevallen en beroofd?

Het doden van Zijlstra heeft wel wat weg van een liquidatie om iemand het zwijgen op te leggen. Reeskamp en Bosga moesten voor de rechtszaak, die op **9 juli 1947** voor de Krijgsraad te velde in Leeuwarden diende, helemaal uit Indië worden gehaald, waar ze soldaat waren. Bosga kreeg een jaar, Pieters anderhalf jaar en Reeskamp drie jaar gevangenisstraf.

(hier gaat het verhaal verder over enkele andere onopgeloste liquidaties)

Artikelen uit het archief van de Leeuwarder Courant.

15 januari 1947

Opzienbarende arrestatie van oud-illegaal

Ernstige aanklacht tegen 2de luit. Reeskamp, alias "Harry"

De thans allerwegen bekend geworden arrestatie van den 2^e luitenant G. A. Reeskamp, beter bekend als "Harry", heeft overal in den lande, maar vooral in de Zuidwesthoek van Friesland, waar hij jaren lang zijn arbeidsveld had, veel opzien verwekt.

Nu in enkele bladen een volkomen foutieve voorstelling van zaken gegeven wordt en er zelfs gepoogd wordt met veel sensationele ophef dezen persoon een heldenaureool te geven, meenen wij onze lezers de volgende, op waarheid berustende gegevens te moeten verschaffen In ingewijde, vooral oud-illegale kringen was veel daarvan reeds bekend, maar tot dusver was er nog maar weinig naar buiten uit doorgelekt.

De heer Reeskamp kwam omstreeks het einde van 1940 in Friesland: hij was woonachtig in Bussum, waar hij een drogisterij had. Hoewel hij toen reeds eenige vonnissen wegens misdrijven achter de rug had, gelukte het hem toch contact met enkele illegale groepen in en rondom Sneek te leggen, Hij nam deel aan verschillende ondernemingen, o,a aan de overval op het distributiekantoor te Wommels en wist zich daardoor in de beperkte kring van de verzetsbeweging een zekere roem te verwerven. Waarschijnlijk in verband met frauduleuze handelingen geraakte hij na eenige tijd in handen van de politie, slaagde er echter in door simulatie in een Amsterdamsch ziekenhuis te worden opgenomen, en wist daaruit door een list te ontsnappen.

Nadien is hij weer tot aan de bevrijding in Friesland in het illegale werk gedoken, waarvan de laatste tijd van de bezetting als D.O.L (Districts Operatie Leider) van de B.S in Zuidwest Friesland Na de bevrijding gelukte het hem carrière temaken in het nieuwe leger: de laatste tijd was hij gestationeerd in Leeuwarden.

Er wordt verband gelegd tusschen deze arrestatie en de opzienbarende roofmoord op den slagerkoopman Hantsje Zijlstra van Wolsum, die op 16 Januari 1945 onder Abbega begaan werd.

Wij vernemen, dat er kortgeleden te Wolsum een opgraving en lijkschouwing heeft plaats gehad, Deze zaak bevindt zich echter noch in een stadium van onderzoek. Het moeten ongetwijfeld ernstige beweegredenen geweest zijn, die, niettegenstaande de lange en belangrijke slaat van dienst van deze ex-illegaal, den auditeur-militair (voorheen juridisch adviseur van het Militair Gezag te Leeuwarden bewogen hebben om bevel tot arrestatie van genoemden Reeskamp te geven. Wij veronderstellen dat dit niet buiten het oordeel van de Generale Staf om is gegaan.

3 december 1947

Artikelen uit het archief van de Leeuwarder Courant

De moord te Vijfhuis *Vonnissen Hoog Militair Gerechtshof*

Het Hoog Militair Gerechtshof heeft in de zaak van de moord op Hantsje Zijlstra veehandelaar te Wolsum in het begin van 1945 te Vijfhuis gepleegd de volgende sententies geveld Reeskamp ('Harry') kreeg 4 jaar gev. straf met aftrek van voorarrest sinds 12 Nov 1946 Pieters ('Tinus') kreeg 2 ½ jaar met aftrek van voorarrest sedert 16 Dec 1946. Bosga kreeg twee jaar met aftrek voorarrest sinds 23 Nov 1946. De eerste twee vonnissen waren conform de eis van de advocaat-fiscaal tegen Bosga was 2½ jaar geëist.

L.C. 10 juli 1947

Krijgsraad te velde

DE AANSLAG OP HANTSJE ZIJLSTRA .

Tegen drie "illegalen" zes jaar geëist.

Het was op Dinsdag, de 16de Januari 1945. Een koude, winderige dag in de verschrikkelijkste periode van de bezettingstijd. Hantsje Zijlstra, een bekend veehandelaar en slager te Wolsum, was naar gewoonte op de markt te Sneek geweest en fietste vrij vroeg met enkele anderen naar huis. Hij had niet gemerkt, hoe een Sneker ingezetene hem aan twee jongemannen op het Sneker marktplein aangewezen had; hij kon dus niet vermoeden dat deze twee - beiden lid van de "ondergrondse" - hem met opzet over de eenzame weg volgden.

Niet ver van Vijfhuis speelde het zich af. Zijlstra fietste alleen nog maar met zijn dorpsgenoot Auke Andela, toen hij plotseling hoorde roepen: "Afstappen heren!" Zich omkerende, zag hij een pistool op zich gericht. Vijf minuten later lag hij met een kogel in het hoofd op de weg; de beide mannen fietsten terug. Andela ging heen om hulp te halen. Wat was er gebeurd?

Om deze vraag afdoende te beantwoorden, hield de Krijgsraad te velde op 9 Juli te Leeuwarden een openbare zitting, die van 's morgens tien uur tot diep in de nacht duurde, maar des niettegenstaande druk bezocht en in ademloze spanning gevolgd werd. Als president trad op maj. mr. Groenewegen, als leden maj. mr. Caljé en maj. S. N. Waringa, als secretaris mr J. H. Bekkering, terwijl als auditeur-militair maj. mr. C. H; Beekhuis fungeerde.

De eerste beklaagde voor.

De eerste beklaagde komt voor, in uniform zonder één enkel kenteken, maar straf saluerend. Het is Jan Bosga, een eenvoudige Friese plattelandjongen, die in 1920 te Broek bij Joure geboren is, waar hij thans nog gedomicileerd is. Hij was soldaat op Java, is ter onderzoek in deze zaak teruggeroepen en bevindt zich sedert begin Februari van dit jaar in arrest. Hij wordt er van beschuldigd Hantsje Zijlstra opzettelijk van het leven beroofd en hem

daarna, geholpen door "Tinus" van zijn geld ontdaan te hebben. Een doodslag onder verzwarende omstandigheden dus. Bosga, in de illegaliteit bekend als "Charley", wordt verhoord. Hij ontkent, dat het denkbeeld om de overval te plegen, van hemzelf is uitgegaan; het plan is van "Harry", alias "Rienstra", geheten Reeskamp. Beklaagde meende eerst een zuiver "ondergrondse" opdracht ontvangen te hebben; hij weigerde toen hij "nattigheid" voelde. Door Reeskamp, wiens lijfwacht hij min of meer was, werd hij ertoe gedwongen; de hypnotische vrees voor deze uitermate handige en geraffineerde illegale werker zat hem diep in de schoenen; Reeskamp had overwicht op al zijn jongens.

De opdracht hield bedreiging in, geen doodslag; gebruik van het vuurwapen zou er alleen bij uiterste noodzaak gemaakt worden.

Toch gaf Harry aan Charley op de ochtend voor de moord een Mauser-pistool en toen G. Walinga van Sneek aan hem en Tinus

het uitgekozen slachtoffer had getoond,
bleek het ook
los in de zak te zitten.

Wat hebben Charley en Tinus gesproken,
daar op die weg achter hun
nietsvermoedende prooi aanfietsende?
Hoe het zij, er moest aangepakt worden en
dus klonk plotseling de waarschuwing.
Zijlstra moest zijn persoonsbewijs laten
zien en vervolgens zijn geld afgeven,
omdat hij 'zwarthandelaar' was. Zijlstra,
voor geen klein geruchtje vervaard,
weigerde dat, waarop Pieters, zoals Tinus'
achternaam luidde, zijn gummistok uit de
fietstas ging halen terwijl

Bosga het pistool in de normale
schiethouding hield en Auke Andela een
meter of vijf verder gedwongen was te
blijven staan. Het leek, dat Zijlstra zich
wou verweren. Om Pieters ter hulp te
komen, wilde Bosga een
waarschuwingsschot geven, maar helaas
raakte het Zijlstra in zijn hoofd.

Wat toen gebeurde weet Charley niet
precies; hij heeft in Indië een
hersenschudding gehad. Hij schrok
ontzettend, maar heeft toch meegedaan aan
de fouillering, en de fietsbanden
kapotgeschoten. Daarop zijn ze naar Sneek
teruggekeerd en bij Walinga hebben ze met
Reeskamp krijgsraad gehouden en het geld
verdeeld.

Andela, de kroongetuige.

Auke Andela, de metgezel van Zijlstra,
treedt als kroongetuige op; hij is
gedwongen hier Nederlands te spreken en
dat belemmert zijn vlotheid van
uitdrukking aanmerkelijk. Zijn
verklaringen stemmen vrij ver met die van
Bosga overeen. Pieters moet Zijlstra van
zwarthandelarij beschuldigd hebben. Op de
vraag van de president, of dat op waarheid
berustte, geeft Andela een reeks van
ontwijkende antwoorden.
Zijlstra, niet bang, moet tegen de beide
belagers gezegd hebben: "Ga maar met me
mee naar huis, af anders naar politie de
Jong van Nijland" . Een gummistok heeft
Andela nooit gezien; helpen kon hij ook

niet, hij was machteloos en hem is ook
niets gevraagd.

"Tinus", wordt verhoord.

Jan Tinus Pieters, in 1919 te 's Gravenhage
geboren, had een langere carrière dan
Bosga achter zich, toen ze te samen fietsen
en hun "karweitje" bespraken. Hij was lid
van de k.p. en staat hier terecht voor twee
misdrijven, één te Rauwerd en het andere
te Vijfhuis bij Wolsum gepleegd. Wat het
eerste geval betreft, dit: In Nov, 44 .is
Tinus samen met Harry bij de boer IJ.J.
Terwisga van Scheltinga onder Rauwerd
binnengedrongen, beiden gewapend. Tinus
heeft gesproken met de boer en zijn vrouw,
en er is om geld gevraagd, met de
bedreiging bij weigering de boerderij in
brand te steken. Toen de boer
negenhonderd gulden uit zijn portefeuille
haalde en overhandigde, werd dat te weinig
geacht; de vrouw vulde het bedrag uit haar
"melkpotje" toen aan tot duizend gulden.
Volgens Tinus was Reeskamp de
opdrachtgever en zou het geld ten bate van
de illegaliteit besteed zijn.

Begin 1945 stelde 'Harry' aan Tinus voor
om te proberen Hantsje Zijlstra geld af te
zetten; hij schilderde deze af als een slecht
vaderlander, die met de Duitsers handelde.
Reeskamp zelf ging niet mee; hij had al
eens eerder een overval bij Zijlstra gedaan.
Tinus hoorde eerst onderweg van Charley,
dat deze een pistool had. Toen Zijlstra
aanstalten maakte, zich met de fiets te
verdedigen, riep Tinus: "Schiet maar",
waarop het schot viel.

Niet duidelijk wordt uit dit verhoor, wie
het geld uit de zakken gehaald heeft. De
grote vraag is: Meende Tinus in opdracht
van de illegaliteit te handelen of was het
hier een zaakje "voor eigen rekening"?

Reeskamp, alias "Harry" komt voor.

Gerardus Adrianus Reeskamp, is in 1898 te
Utrecht geboren, was drogist te Bussum en
de laatste tijd officier in het Nederlandse
leger. Hij verschijnt in burger. Hem wordt
ten laste gelegd: uitlokking tot poging tot
afpersing; medeplichtigheid aan de

doodslag; heling van de buit en ten vierde een militair misdrijf: Toen hem opgedragen werd een onderzoek naar de kwestie-Zijlstra in te stellen, meldde hij dat de daders niet te vinden waren. De Rauwerder overval wordt door Reeskamp onbelangrijk geacht; deze bedreiging werd vaker toegepast om onwillige boeren tot geldelijke steun aan de illegaliteit te dwingen; hij persoonlijk weet wel van 30 à 50 zulke gevallen.

Van de buit heeft hij geen cent voor eigen plezier gebruikt; alles besteedde hij aan boter en kaas voor de Amsterdamse politie. Deze boer kwam voor een overval in aanmerking; hij stond bij de illegaliteit in een slecht blaadje.

Getuige Terwisga van Scheltinga ontkent dit; met grote woordenrijkdom en plastische zeggingskracht, weidt hij uit over zijn financiële bijdragen aan "de geheime dienst". ("Zo nu en dan een kwartje", zegt Harry). Overigens is dit hele geval maar een kleinigheid. De beschuldigingen aangaande de zaak-Zijlstra worden door Reeskamp ontkend. Hij wist er niets van; voordat het gebeurd was, hij heeft die bewuste morgen niemand een wapen gegeven. Met zijn beide vroegere wapenbroeders geconfronteerd, verklaart hij, dat hun beweringen pertinente leugens zijn.

Getuige Waling zegt daarentegen, dat er het initiatief wél van R. is uitgegaan, maar volgens hem is deze niet bij de verdeling van de buit tegenwoordig geweest, wat door Bosga en Pieters strak volgehouden wordt.

Er hangt een beklemmende atmosfeer in de rechtzaal. Hier wordt ergens op gruwelijke wijze gelogen. Wat is de waarheid?

Requisitoir van mr. C. H. Beekhuis.

Dan neemt de auditeur-militair, mr. C. H. Beekhuis Jr. het woord voor het houden van een briljant betoog, dat tot in alle onderdelen nauwkeurig en gewetensvol uitgewerkt is, een requisitoir dat door een der verdedigers straks "fenomenaal knap" genoemd zal worden.

"Deze zaak verplaatst ons in zware tijden," zegt majoor mr. Beekhuis, en voert voor de Krijgsraad enige vooraanstaande figuren uit het verzet. Alle drie beklagden hoorden tot de B.S., alle drie hebben vele goede daden verricht, alle hebben ze ook gefaald.

Vele omstandigheden moeten hierbij in aanmerking worden genomen, o.a. de slechte verzorging van de k.p.'ers en hun gezinnen. Dat werd na medio 1944 echter beter en toen was elke "stunt" ten eigen bate verboden. De stunt bij Scheltinga, waar Pieters de hoofddader was en Reeskamp de mededader, was betrekkelijk eenvoudig, maar er was geen aanleiding toe; deze handeling was er een op eigen houtje.

Bij de kwestie-Zijlstra wil de auditeur-militair diens beweerde zwarthandelaarschap niet in discussie brengen; hij was politiek betrouwbaar en een goed huisvader. Dat er licht in deze zaak gekomen is, is te danken aan de onvermoeide speurzinnigheid van de rechercheurs Aukema en de Jong.

Reeskamp ontkent zelf praktisch alle hem ten laste gelegde handelingen, hoewel aan de hand van alle getuigenverklaringen genoegzaam bewijsmateriaal voorhanden is. Zijn eigen verklaringen zijn tegenstrijdig gebleken is, dat R tijdens zijn arrest, contact met de buitenwereld gehad heeft: er zijn clandestiene brieven ontdekt. In een strafzaak van jaren geleden, waarin R. ook hoofdbeschuldigde was, nam hij precies dezelfde houding aan als nu. Niet alleen moreel, maar ook juridisch moet R. de dood van Zijlstra worden verweten. De morele analyse leert, dat hij, hoewel zelf niet aan de overval op Z. meedoende, toch de instigator was.

R. is een man, die anderen ten verderve kan voeren, een gecompliceerde, een Dostojefsky-figuur; deze jongens waren voor hem als willoze werktuigen. Het is voor Nederland van het grootste belang, dat het verzet een onbesmette naam in de geschiedenis zal dragen. De illegale prestaties verschaffen aan deze mensen

roem en eer; hun gemeen misdrijf bevelekt hen met een smet. De reclasseringsrapporten bepleiten uiterste clementie voor Bosga en Pieters; de heilloze invloed van R. moet in rekening worden gebracht, alsmede de verwildering van de zeden in die tijd.

De auditeur-militair eist vervolgens tegen Bosga en Pieters zes jaar gevangenisstraf met aftrek, de eerste met ontslag uit de dienst en tegen Reeskamp zes jaar gevangenis met aftrek en na afloop van diensttijd ter beschikkingstelling van de regering, daar de psychiatrische rapporten een verminderde toerekeningsvatbaarheid hebben geconstateerd.

De pleidooien.

Mr. G. Kloosterman voerde het pleidooi voor Jan Bosga, mr. F. H. van Loon voor Tinus Pieters en mr. Stomps van Heemstede (de verdediger van v.d. Lubbe in het Rijksdagbrandproces!) voor Reeskamp.

Mr. v. Loon gaf een minutieuze beschrijving van het verzetswerk en wees er o.a. op dat Reeskamp nog in Sneek bij Zijlstra in het ziekenhuis geweest was. (Z. is eerst 11 dagen na de aanslag aan longontsteking overleden). Hij achtte het niet bewezen, dat de kogel de dood veroorzaakt had.

Mr. Stomps sprak zijn grote bewondering voor het requisitoir uit, maar hij had er toch niet de "stem van de illegaliteit" in gehoord, het gevoelsleven van hen die dag aan dag dicht bij de dood leefden. In de dagen van Colijns opzienbarende brochure was deze Reeskamp reeds een verzetsman op wiens hoofd de S.D. prijzen van tienduizenden guldens zette. In een viertal punten bestreed mr. Stomps vervolgens het requisitoir.

De uitspraak uitgesteld.

Het was reeds elf uur in de nacht, toen de Krijgsraad besloot de uitspraak uit te stellen tot 18 Juli a.s., teneinde de beklaagden gelegenheid te geven in hoger beroep te gaan.

De Officier van Justitie, mr. Nooren, die het onderzoek in deze geruchtmakende zaak heeft geleid, woonde de gehele zitting bij.

18 juli 1947

Vonnissen in de zaak Reeskamp c.s.

De krijgsraad te velde deed hedenmorgen uitspraak in de zaak Reeskamp. Men zal zich herinneren. Dat de Krijgsraad op 9 Juli j.l. de geruchtmakende zaak tegen **Gerardus Adrianus Reeskamp, Jan Bosga** en **Jantinus Pieters** behandelde. De drie beklagden waren alle drie lid van de B.S. geweest en hun werd doodslag of medeplichtigheid daaraan en afpersing ten laste gelegd.

Bosga had Hantsje Zijlstra te Bolsward van het leven beroofd en Pieters pleegde een roofoverval bij boer Terwisga onder Rauwerd. Bij deze misdrijven zou Reeskamp de man achter de schermen geweest zijn op wiens instigatie de misdrijven onder het mom van illegaliteit werden gepleegd.

De auditeur-militair maj. C.H. Beekhuis eiste tegen de drie verdachten 6 jaar gevangenisstraf met aftrek. Na afloop daarvan zou Reeskamp ter beschikking van de regering moeten worden gesteld, daar hij verminderd toerekeningsvatbaar is. Jan Bosga werd vrijgesproken voor het feit dat hij Hantsje Zijlstra opzettelijk van het leven beroofd zou hebben. Hij werd schuldig verklaard aan diefstal met bedreiging van geweld. De krijgsraad veroordeelde hem tot 1 jaar met aftrek. Jantinus Pieters werd schuldig verklaard aan afpersing, samen met Reeskamp en Bosga, en werd veroordeeld tot 1 ½ jaar met aftrek.

In de zaak tegen Gerardus Adrianus Reeskamp werd al het ten laste gelegde bewezen verklaard; hij werd veroordeeld tot 2 jaar met aftrek.

L.C. 28 juli 1947

Hoger beroep in de zaak Reeskamp

Mr. C. H. Beekhuis Jr., auditeur-militair in de krijgsraad te velde heeft hoger beroep aangetekend tegen de vonnissen uitgesproken in de zaak van de aanslag op Hantsje Zijlstra te Wolsum; tegen Jan Bosga (1 jaar met aftrek), Jantinus Pieters (1 ½ jaar met aftrek) en Gerardus Adrianus Reeskamp (2 jaar met aftrek).

Rechtbank Leeuwarden

De aanslag op Hantsje Zijlstra.

Gister stond voor de rechtbank terecht G.W., verzekeringsagent te Sneek, die betrokken was bij de diefstal op Hantsje Zijlstra onder Wolsum, welke begin 1945 gepleegd werd door twee K.P.ers en die de dood van Zijlstra tengevolge had.

Deze zaak was reeds gedeeltelijk berecht door militaire instanties voor zover het de leden van de B.S. betrof, die met deze zaak annex waren.

Nadat het schuldig over deze daders was uitgesproken, werd het onderzoek in deze zaak voortgezet naar de medeplichtigheid van W., die de beide K.P.ers het slachtoffer had aangewezen en nadat de aanslag was gepleegd, f. 300,- had ontvangen.

De districtsoperatieleider van de B.S., H.R. (*Reeskamp*) te Sneek, had zijn beide K.P.ers J.P. (*Pieters*) en J.B. (*Bosga*) aangezet, resp. opdracht gegeven geld van Zijlstra los te krijgen. B. kreeg van R. een pistool, dat hij bij de overval van Zijlstra gebruikte.

Toen Zijlstra geen geld wilde afgeven, heeft B. op hem geschoten, waarna Zijlstra in elkaar zakte en later aan longontsteking, die tengevolge van de verwonding zo ernstig van aard was, overleden. Een bedrag van f. 1000,- werd, nadat hij in elkaar gezakt was, afgenomen.

Van dit geld zou W. zijn deel gekregen hebben voor diensten, welke bestonden in het aanwijzen Zijlstra.

W. zei op de zitting niet te kunnen controleren, of het geld van de diefstal afkomstig was; wel achtte hij het waarschijnlijk. Bij het aangeven van het geld was hij volledig op de hoogte van de toedracht van de zaak. Toen W. de beide K.P.ers Zijlstra aanwees wist hij reeds swaar het om te doen was. Hem werd een beloning in het vooruitzicht gesteld.

In zijn requisitoir bracht de officier van Justitie Mr. Nooren dank aan de rijksrechercheur Aukema, die(*enkele regels zijn in het origineel onleesbaar*)... dat Zijlstra talrijke mensen heeft geholpen gedurende de oorlog.

Rekening houdende met de omstandigheden waaronder het gehele geval zich afspeelde, vroeg hij voor W. een gevangenisstraf van zes maanden.

Mr. Van Loon, de verdediger, ging uitvoerig de illegale verdiensten na van de beschuldigde. Hij wees er op, dat het gehele gezin van W. meevocht tijdens de bezetting en dat W.'s huis als een K.P.-kazerne was te beschouwen. De verdediger voerde als strafvermindering aan, dat hoewel W. geen K.P. er was, deze toch in dienst stond van K.P., zodat de opdracht van de diefstal door R. als een (*onleesbaar*) bevel was te beschouwen.

Twee slachtoffers der S.D. ter aarde besteld

Een droeve plechtigheid te IJlst

Op 5 April 1945 werd IJlst opgeschrikt door een razzia, die door de Sneker Sicherheits-Dienst volgens de gebruikelijke methoden uitgevoerd werd. Veel was er aan die dag en aan dat gebeuren in de naaste omgeving voorafgegaan, veel passeerde er op die gedenkwaardige Donderdag, dat verdiende in de geschiedboeken opgetekend te worden, veel volgde er op die onheilsdag, waarvan eerst nu de sluier opgelicht kon worden.

Twee van de gearresteerden, Jurjen Homans en Hendrik Huizinga, beiden van IJlst, beiden ongeveer dertig jaar en ongetrouwd, beiden behorende tot de stillen in den lande, hebben hun gevangenneming geen vier-en-twintig uren overleefd. Reeds de volgende dag zijn ze met drie anderen in het geheim naar Gaasterland gevoerd en daar zijn ze zonder vorm van proces neergeschoten en dadelijk daarop zonder één enkele plichtpleging begraven. De aarde hield hen verborgen en de bossen verklapten hun geheimen niet.

Dank zij de ijverige nasporingen, dank zij misschien het feit, dat het bevroren geweten van één der betrokken Duitsers ontdooide, kon er thans licht in deze duistere zaak gebracht worden. Aan de martelende onzekerheid der familieleden kwam een einde en aan de orafzienbare lijst van de slachtoffers der S.D. werden weer vijf toegevoegd, vijf jonge Friezen, die niets anders begeerden dan te strijden voor vrijheid en recht.

De rouwdienst

De Grote Kerk van IJlst was overvol, toen ds. Jansen, Ned. Herv. predikant, de kansel besteeg. Niettegenstaande de grote belangstelling, heerste er diene stilte, alleen verbroken door de zachte treurmuziek van het orgel. Vele gewapende militairen hadden zich rondom 't hek geschaard.

Ds. Jansen bepaalde zijn gehoor bij drie Schrift-gedeelten. Uit Davids klaagzang bij het sneuvelen van Jonathan haalde hij aan: Hoe zijn de helden gevallen! Uit Psalm 42 bracht hij het neerbuigen der ziel en het hopen op God naar voren, en uit Openbaring 21 predikte hij de vertroosting, dat God alle tranen van onze ogen wegwissen zal. Deze twee jonge mannen zijn gevallen in de worsteling om de vrijheid voor Koningin en Vaderland, voor God en de gaven, die Hij ons schenken wil. Wij zijn door de Hand des Almachtigen uit druk en tyrannie gered en daarom mogen we vandaag nog danken.

Met het gemeenschappelijk zingen van het laatste vers van Psalm 42 werd deze waardige rouwdienst besloten.

Gang ten grave

De bevolking was reeds voorgegaan, toen de lange stoet van familieleden en genodigden zich in beweging zette, aan-gevoerd door een twintigtal straf en statig marcherende militairen. Langs de Galamagracht besloten door de twee huizenrijen, ging het naar het eindpunt van het langgerekte stadje, waar het hoge, kale kerkhof ligt. Eén enkele rondgang en toen stonden allen rondom de gapende groeve, waarin de beide wapenbroeders gezamenlijk ter ruste gelegd zouden worden. Onder het klagen- de roffelen van de befloerste tromzakten de kisten één voor één omlaag, terwijl de geweren gepresenteerd werden. En daarna klonken de drie vuursalvo's fel, dreigend en verbeteren... De oorlog, het wrede spel van de dood, stond al de aanwezigen weer in zijn volle verschrikking voor de geest.

Toespraken

De heer de Jong, groepscommandant der N.B.S. te IJlst, voerde daarna het woord. Ook luit. Reeskamp, die majoor Camping verving, sprak als vroeger districts-operatie-leider en commandant van de knokploeg; spontaan brachten hij en zijn mannen hun makkers een laatste groot. De waarn. burgemeester, mr. Oppedijk van Veen van Workum voegde zijn uitingen van medeleven daaraan toe; hij deelde mee dat de namen van deze ondergrondse strijders in een eedenkraam bewaard zullen blijven. Ds. Jansen dankte namens de familie en verwees met nadruk naar de enige troost in leven en sterven.

Het graf werd met een dubbele drie-kleur en talloze kransen bedekt. De kinderen keken verbaasd naar de bloemenweelde in de koude herfstwind. Langzaam keerde de stoet terug en de talrijke oud-illegalen, van heinde en ver opgekomen, verspreidden zich weer naar hun woonplaatsen.

Drachtster-Compagnie. Hier werd het stoffelijk overschot van Gerrit Villetstra, een van de vijf in Sondei gevonden slachtoffers der S.D., afkomstig van de Puntpaal, herbegraven. Verschillende sprekers voerden hierbij het woord; vooral vertegenwoordigers van de Politie te Den Haag, van de voormalige illegaliteit te Sneek en te dezer plaatse. De Evangelisten Schoppert en v. Kooten spraken als vrienden van den gestorvene. Ds. P. P. Miedema van Rottevalle had de leiding. De belangstelling was groot.

Friese verzet zou openheid moeten geven over liquidaties

Is het nu, vijftig jaar na de oorlog, niet eens tijd, dat de Friese verzetsbeweging alle geheimen over de liquidaties prijsgeeft? Liquidaties: dat was hel uitschakelen van mensen die levensgevaarlijk waren voor verzetsmensen en onderduikers. Veel oud-verzetsmensen willen er niet over praten. .

Hel zou wellicht verstandiger zijn als ze dat wel zouden doen. Al was het alleen maar om de vermoedens te kunnen weerspreken, dat er bij sommige liquidaties ook heel andere, wellicht persoonlijke motieven een rol hebben gespeeld. De publicatie van het nieuwste boek van *Ype Schaaf*, **“Dodelijke dilemma's in het Friese verzet”** is aanleiding tot deze beschouwing.

De Duitse bezetting is in de historische herinnering waarschijnlijk de verschrikkelijkste die er is geweest. Een volstrekt misdadig regiem legde zijn maatregelen op aan mensen die voordien waren gewend aan democratische verhoudingen. Verzet tegen dat regiem was ethisch en mond volkomen aanvaardbaar. Maar men kon met zijn gevoel voor ethiek in de knoei komen als men voor de dilemma's kwam te staan, waar Schaaf over schrijft.

Nergens elders zijn waarschijnlijk zoveel principiële discussies gevoerd over het uitschakelen van verraders en infiltranten dan in de verzetsbeweging in Nederland in de jaren 1940-1945. En, hoe zou het ook anders, in Friesland hebben ze het dan nog weer eens de puntjes op de i gezet. De Friese illegalen hebben zich uiteraard in het diepste geheim verzekerd van advies van echte juristen wanneer het weer eens noodzakelijk was een levensgevaarlijke verrader onschadelijk te maken. Er kwam een veemgericht. Dat was zo'n geheimzinnige zaak. dat zelfs nu nog niet bekend is. wie er precies in hebben gezeten.

Ype Schaaf komt er in zijn boek ook niet uit. Op gezag van eerdere auteurs kan Schaaf in elk geval twee leden van het uit drie rechters bestaande veemgericht wèl

noemen: mr. B. Ph. baron van Harinxma thoe Slooten, vice-president van de rechtbank in Leeuwarden. en mr. J. Wedeven, raadsheer in het hof van Leeuwarden. Schaaf verwerpt de opvatting dat de derde mr. F.F. Viehoff was. Contact met hem was na september 1944 praktisch onmogelijk, omdat hij in Holland was. Bovendien was Viehoff tegen de doodstraf, ook toen. De Leeuwarder politiemann Anno Houwing fungeerde als contactpersoon tussen het verzet en de rechters. Hij noemt zelf Maassen.

Dat moet mr. A Maassen, rechter in Assen. zijn geweest. Maar volgens Schaaf is Maassen niet de enige mogelijkheid.

De schrijver heeft, zo zegt hij, zelf een zo duidelijk mogelijk beeld willen geven van de liquidaties en het veemgericht in Friesland. Hij stelt dat niemand dat ooit geprobeerd heeft. Dat lijkt toch wel overdreven. Pieter Wijbenga heeft in het kader van zijn geschiedschrijving van het Friese verzet al veel over de liquidaties meegedeeld. In tijdschriften en kranten is in de loop der jaren ook het een en ander beschreven. Enkele liquidaties zijn zelfs tot de proza- en dichtkunst doorgedrongen. Aan de verrader Frans Vergonet wijdde Fedde Schurer een vers. De aanslag op de Dongjumer NSB-boerendochter Griet Sinnema is door Anne Wadman literair

verwerkt in zijn korte roman *'De fearren fan de wikel'*.

Schaaf beschrijft een aantal geslaagde liquidaties. Er mislukten er ook, zoals die op de Hennaarderadeelster politiemann Oene van Dijk en de net genoemde Griet Sinnema. Zij bleven in leven. Hoewel Schaaf wel volledigheid heeft betracht, is hem dat niet gelukt. De liquidatie van de SS'er Hankel in Noordwolde (waar hij begraven ligt is nooit bekendgemaakt) vermeldt hij niet. Ook de door de KP Sneek gedode boer en zwarthandelaar Hantsje Zijlstra uit Wolsum komt in het verhaal van Schaar niet voor. Deze zaak is na de oorlog in alle openheid berecht en de daders zijn ervoor veroordeeld. Er was genoeg over te vinden geweest.

Het relaas van Schaaf over de zes door het Friese verzet geliquideerde Joodse onderduikers biedt ook al geen nieuws, De gegevens zijn al in 1983 door Mau Kopuit in het nieuw Israelisch Weekblad gepubliceerd. Pieter Wijbenga heeft toen op dat verhaal van Kapuit in de LC een uitgebreide reactie gegeven.

Schaaf wijdt bijna de helft van het boek aan Esmée van Eeghen. Bij de historische betekenis van Esmée kan er maar een ding van belang zijn. Pleegde zij verraad of pleegde zij geen verraad? Volgens Schaaf deed ze dat niet. Maar dat hebben Ageeth Scherphuis en Anita van Ommeren ook al duidelijk gemaakt in hun in 1988 verschenen boekje *"De oorlog van Esmée van Eeghen"*. Aardig is de conclusie van Schaaf, dat veel van wat na de oorlog Esmée is verteld meer zegt over de schrijvers dan over haarzelf! Maar om nou zoveel moeite te doen om te bewijzen dat ze 'het' niet met Krijn van der Helm heeft gedaan, lijkt ook weer wat overdreven.

Schaaf zag het niet als zijn taak, precies uit de doeken te doen 'wie waar welke liquidaties gepleegd heeft.' Zijn motivatie:

"Daarvoor doen de littekens bij betrokkenen en hun nakomelingen nog altijd te veel pijn." Dat mag allemaal zo zijn, de taak van de historicus is niet, al op voorhand iets niet te willen beschrijven. Het zou juist een goede zaak zijn als er meer openheid over dit soort zaken zou komen. Niet vanwege sensatiezucht, maar om het historisch besef, een aantal zaken te willen verklaren.

De meeste liquidaties of pogingen daartoe hebben een volkomen begrijpelijke achtergrond.

Als het niet was gebeurd, waren de rampen niet te overzien geweest. De executeurs redden vele tientallen mensenlevens. Maar Anne Wadman heeft met zijn roman over Griet Sinnema aannemelijk gemaakt, dat er mogelijk ook hele andere motieven bij de liquidaties kunnen hebben meegespeeld dan de bescherming van illegalen en onderduikers.

Een ander voorbeeld is dat van een 26-jarige niet bij naam bekende Jodin. uit Amsterdam, die ondergedoken was in de omgeving van Sneek. In het summiere verslag dat er over haar is, wordt ze omschreven als een nymfomane. Mau Kopuit schreef over haar: "In haar ziekte van verhoogde geslachtsdrift trok zij de huwelijken van haar onderduikers uit elkaar." Het is wat krom geformuleerd, maar de bedoeling is duidelijk. De verzetsbeweging liet haar meerdere keren verhuizen en bracht haar tenslotte onder bij een weduwe op een afgelegen adres. Na enige tijd ontsnapte ze en probeerde ze enkele mannen te versieren. Toen is ze geliquideerd. Waar ze begraven ligt, is niet bekendgemaakt.

Men voelt bij dit geval toch wel vragen opkomen. Wat wil 'nymfomaan' eigenlijk zeggen in een milieu, dat waarschijnlijk was doordrenkt van de 'vreze des Heren'? Speelt in dit geval ook een conservatieve machokijk op vrouwen mee? Met andere woorden: werden voor dit joods meisje

andere maatstaven aan gelegd dan voor bijvoorbeeld de leider van de KP in Sneek, Gerard Reeskamp? Deze had in Bussum een vrouw en kinderen wonen, maar verkeerde in Sneek met meerdere vriendinnen, die ook op zijn (uiteraard geheime) adres kwamen. Dat was natuurlijk zijn zaak, maar hij bracht er wel de hele verzetsorganisatie in Sneek en omgeving mee in levensgevaar. Maar er is nauwelijks iemand geweest, die daarover is gevallen. Daarentegen is in ditzelfde puriteinse milieu wel een jonge Jodin, die zich doodongelukkig en vreselijk eenzaam heeft gevoeld en misschien wat te nadrukkelijk mannen heeft willen behagen, om haar wat frivole gedrag ter dood gebracht.

Het was wellicht voor Ype Schaaf ook niet mogelijk, hier licht te verschaffen.

Kerst Huisman.

Ype Schaaf: “Dodelijke dilemma’s in het Friese verzet. Het veemgericht van Esmée van Eeghen”. Uitgeverij Van Wijn, Franeker.

Sommigen die nauw betrokken waren bij liquidaties zijn overleden. Enkelen zelfs al tijdens de bezetting. Maar anderen zijn nog steeds onder ons. Weer anderen weten zonder twijfel over de liquidaties het nodige. Maar deze mensen willen er niet over praten, zo wordt steeds gezegd. Het argument dat het allemaal te pijnlijk is voor betrokkenen, roept twijfels op. Als een liquidatie terecht is geweest, dan zou men er ook over moeten kunnen praten. Er zal nauwelijks een mens zijn, die de dader(s) te schande zal willen maken, want de dader heeft naar alle menselijke berekening goed werk gedaan. Als men niet over wil praten, laadt men de verdenking op zich, dat er iets is, dat het licht niet kan verdragen. En daarvoor is de Friese verzetsbeweging te goed en te belangrijk geweest.

Hantje Zijlstra

INGEZONDEN

Niet alles kan gezegd worden, het zou te veel ruimte vragen, maar terwille van de nagedachtenis van vader en zeker die van moeder, kan het volgende niet verzwegen worden:

op 18 maart 1995 één zin in de LC over de dood van vader "zwarthandelaar" Hantje Zijlstra. Verder niets, waarom niets?

Harry Reeskamp is de man achter de moord op vader die vermoord werd door Tinus Pieterse en Jan Bosga.

Najaar 1944 een Duitse controle op zwarte handel bij ons, de familie Zijlstra op Vijfhuis bij Wolsum.

Duitsers? Nee, een paar dagen later wisten wij, dat het drie leden van het verzet uit Sneek waren geweest, twee vermomd als Duitser en één gekleed in het uniform van de marechaussee. Ze zochten niet naar zwarte handel maar naar geld. Een roofoverval dus.

Vader wilde er niet over praten ook niet tegen rijksrechercheur Aukema in Sneek die een tijdje later eens polshoogte kwam nemen en graag wat inlichtingen wilde hebben. Vader wilde het verzet niet in gevaar brengen en zei: "kom na de oorlog maar terug".

16 januari 1945: Vader werd samen met Auke Andela vanaf Sneek achternagefietst door twee mannen. Ze worden aangehouden. Auke moet zich een aantal meters verderop omdraaien, terwijl de mannen geld eisen van vader. Hij zegt: "Ga mee naar huis, dan praten wij erover". Nee, hij werd neergeschoten, beroofd. De fietsbanden van Auke Andela werden lekgeschoten en de mannen verdwenen richting Sneek. Voor ons staat vast dat

vader de mannen Tinus Pieterse en Jan Bosga herkend heeft van de eerste overval. Hij heeft dat in het ziekenhuis niet kunnen zeggen, omdat hij door het schot door zijn hoofd verlamd was en niet meer kon praten. Hij heeft nog tien dagen geleefd.

Wat moeder die laatste dagen en tijdens het onderzoek aan tegenwerking en ontkenning, ook in de jaren daarna heeft meegemaakt laat zich met geen pen beschrijven.

"Zwarthandelaar"?

Dat is geen passende naam voor onze vader, een man die zelf een joods meisje in huis nam naast "gewone" onderduikers; die vier joodse kinderen en een joodse volwassene wist onder te brengen op Vijfhuis en in de omgeving. En die regelmatig voedselhulp gaf aan onderduikers.

Niemand, maar dan ook niemand, ook het verzet niet, ging bij ons met lege handen de deur uit.

Oosthem.

Jeltje Sikma-Zijlstra, (namens mijn zuster en broers).

31ste fen de Blomme-
moanne scil it 25 jier
lyn wêze, det ús Heit
en Mem

**HANTJE ZIJLSTRA en
MINKE ZIJLSTRA—
ZIJLSTRA**

boaske binne.

Hjar tank're bern:
Tjeerd, Jeltje, Tjalling
Botte, Jan, Trijntje,
Riekje, Hantje,
Johannes.

Wolsum, Maeije 1944.

15 januari 1947

Opzienbarende arrestatie van oud-illegaal

Ernstige aanklacht tegen 2de luit. Reeskamp, alias "Harry"

De thans allerwegen bekend geworden arrestatie van den 2^e luitenant G. A. Reeskamp, beter bekend als "Harry", heeft overal in den lande, maar vooral in de Zuidwesthoek van Friesland, waar hij jaren lang zijn arbeidsveld had, veel opzien verwekt.

Nu in enkele bladen een volkomen foutieve voorstelling van zaken gegeven wordt en er zelfs gepoogd wordt met veel sensationele ophef dezen persoon een heldenaureool te geven, meenen wij onze lezers de volgende, op waarheid berustende gegevens te moeten verschaffen In ingewijde, vooral oud-illegale kringen was veel daarvan reeds bekend, maar tot dusver was er nog maar weinig naar buiten uit doorgelekt.

De heer Reeskamp kwam omstreeks het einde van 1940 in Friesland: hij was woonachtig in Bussum, waar hij een drogisterij had. Hoewel hij toen reeds eenige vonnissen wegens misdrijven achter de rug had, gelukte het hem toch contact met enkele illegale groepen in en rondom Sneek te leggen, Hij nam deel aan verschillende ondernemingen, o,a aan de overval op het distributiekantoor te Wommels en wist zich daardoor in de beperkte kring van de verzetsbeweging een zekere roem te verwerven. Waarschijnlijk in verband met frauduleuze handelingen geraakte hij na eenige tijd in handen van de politie, slaagde er echter in door simulatie in een Amsterdamsch ziekenhuis te worden opgenomen, en wist daaruit door een list te ontsnappen.

Nadien is hij weer tot aan de bevrijding in Friesland in het illegale werk gedoken, waarvan de laatste tijd van de bezetting als D.O.L (Districts Operatie Leider) van de B.S in Zuidwest Friesland Na de bevrijding gelukte het hem carrière temaken in het nieuwe leger: de laatste tijd was hij gestationeerd in Leeuwarden.

Er wordt verband gelegd tusschen deze arrestatie en de opzienbarende roofmoord op den slagerkoopman Hantsje Zijlstra van Wolsum, die op 16 Januari 1945 onder Abbega begaan werd.

Wij vernemen, dat er kortgeleden te Wolsum een opgraving en lijkschouwing heeft plaats gehad, Deze zaak bevindt zich echter noch in een stadium van onderzoek. Het moeten ongetwijfeld ernstige beweegredenen geweest zijn, die, niettegenstaande de lange en belangrijke slaat van dienst van deze ex-illegaal, den auditeur-militair (voorheen juridisch adviseur van het Militair Gezag te Leeuwarden bewogen hebben om bevel tot arrestatie van genoemden Reeskamp te geven. Wij veronderstellen dat dit niet buiten het oordeel van de Generale Staf om is gegaan.